

ефективно використовує можливості мережі Інтернет як форми політичної комунікації.

Політична модернізація сучасного російського суспільства, ініційована Президентом РФ, спрямована як на формування нових, так і на розвиток традиційних інститутів громадянського суспільства. Її ефективність буде залежати, насамперед, від інтересів правлячого класу, але також і від інтересів керівників численних інститутів громадянського суспільства. У сучасній Росії існує потреба в науковому осмисленні діалогу між опозицією і владою з метою захисту загальнонаціональних інтересів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коэн Дж.Л. Гражданское общество и политическая теория / Дж.Л. Коэн, Э. Арато. – М.: Весь Мир, 2003. – 784 с.
2. Митрошенков О. Граждане не заметили диктатуры закона / О.А. Митрошенков // Независимая газета. – 11 февраля. – 2003.
3. Сошникова Т. Профессиональные союзы, как важный институт гражданского общества в России / Т.А. Сошникова // Гражданское общество в эпоху глобальной информатизации: Раздел : Политические процессы : доклады и материалы III Международной молодежной научной конференции. Москва, 18-19 ноября 2011 г. Ч. 1 : Правовые и социокультурные основы формирования гражданского общества / ред. совет: Вал. А. Луков (предс.) и др.; под ред. Т. А. Сошниковой. – М.: Изд-во Моск. гуманит. ун-та, 2011. – С. 295-302.
4. Герасина Л. Эволюция гражданского общества стран Европы в условиях европейской интеграции конца XX века / Л.Н. Герасина // Проблемы политико-правового развития в XXI веке: материалы междунар. научн.-практич. конф. Москва, 19-20 ноября 2010 г. / редкол.: В.А. Назаров, А.К. Сквиков, И.В. Яковюк. – М.: ООО „НИПКЦ Восход-А”, 2010. – С. 38-44.
5. Горбатенко В. Тенденции и перспективы формирования гражданского общества в Украине на современном этапе / В.П. Горбатенко // Гражданское общество в эпоху глобальной информатизации: Раздел: Политические процессы : доклады и материалы III Международной молодежной научной конференции. Москва, 18-19 ноября 2011 г. Ч. 2 : Гуманитарные основы формирования гражданского общества / ред. совет: Вал. А. Луков (предс.) и др.; под ред. Вал. А. Лукова. – М.: Изд-во Моск. гуманит. ун-та, 2011. – С. 129-135.
6. Требин М. Украинская модель взаимодействия государства и гражданского общества: основные направления формирования / М.П. Требин // Гражданское общество в эпоху глобальной информатизации: сб. материалов II Молодежной научной конференции. Москва, 19-20 ноября 2010 г. / отв. ред. Вал. А. Луков. – М.: Изд-во Моск. гуманит. ун-та, 2010. – С. 15-20.

УДК 323.10: 15.670

Алієв Е.В., Лобата А.В.
Тульський державний університет

ВПЛИВ ПРОЦЕСУ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ НА ПОЛІТИЧНУ КУЛЬТУРУ І ГРОМАДСЬКУ СВІДОМІСТЬ НА ПОСТРАДЯНСЬКОМУ ПРОСТОРІ

Процес інформатизації на сучасному етапі охоплює все більшу кількість сфер діяльності суспільства. Стосовно політичної сфери вплив інформатизації значною мірою відбивається на політичній культурі та суспільній свідомості. Ці аспекти багато в чому формують характер політичних відносин у суспільстві. У статті розглядаються ключові аспекти впливу процесу інформатизації на політичну культуру і суспільну свідомість в умовах пострадянських трансформацій. Наводиться аналіз розглянутої проблеми стосовно української суспільно-політичної реальності.

Ключові слова: інформатизація, політична культура, суспільна свідомість, трансформація, пострадянський простір.

Алиев Э.В., Лобатая А.В.

**ВЛИЯНИЕ ПРОЦЕССА ИНФОРМАТИЗАЦИИ НА ПОЛИТИЧЕСКУЮ
КУЛЬТУРУ И ОБЩЕСТВЕННОЕ СОЗНАНИЕ НА ПОСТСОВЕТСКОМ
ПРОСТРАНСТВЕ**

Процесс информатизации на современном этапе охватывает все большее число сфер деятельности общества. Применительно к политической сфере влияние информатизации в значительной мере отражается на политической культуре и общественном сознании. Данные аспекты во многом формируют характер политических отношений в обществе. В статье рассматриваются ключевые аспекты влияния процесса информатизации на политическую культуру и общественное сознание в условиях постсоветских трансформаций. Приводится анализ рассматриваемой проблемы применительно к украинской общественно-политической реальности.

Ключевые слова: информатизация, политическая культура, общественное сознание, трансформация, постсоветское пространство.

Aliyev E., Lobataya A.

**IMPACT OF INFORMATIZATION ON THE POLITICAL CULTURE AND SOCIAL
CONSCIOUSNESS IN POST-SOVIET SPACE**

The process of information at this stage includes a growing number of spheres of society. With regard to the political sphere, the effect of information is largely reflected in the political culture and public consciousness. These aspects largely shape the nature of political relations in society. The article examines key aspects of the impact of the process of informatization in the political culture and social consciousness in the post-Soviet transformation. The analysis of the problem in relation to the Ukrainian socio-political reality.

Key words: information technology, political culture, social consciousness, transformation, post-Soviet space.

При розгляді проблеми впливу процесу інформатизації на політичну культуру і суспільну свідомість на пострадянському просторі в першу чергу слід відзначити ряд примітних особливостей. По-перше, трансформаційні процеси на пострадянському просторі за часом збіглися з новим витком інформаційної революції в країнах Заходу. Перш за все мова йде про тенденцію зростання доступності персональних комп'ютерів, а також послуг Інтернет-провайдерів. На сьогоднішній день до Всесвітньої мережі підключені близько 2 мільярдів користувачів (~ 28% від населення Землі). У цих умовах мережа Інтернет стає перспективним інструментом для комунікацій всіх рівнів, у тому числі і політичних. По-друге, розглянутий період характеризується різким зростанням рівня комерціалізації інформаційної сфери, що багато в чому і визначає високі темпи розвитку цього напрямку.

Таким чином, політичні, соціальні та економічні перетворення на пострадянському просторі виступили провідником

процесу інформатизації, що не могло не вплинути на політичну культуру і суспільну свідомість. Багато в чому цей вплив обумовлений тим, що інформатизація зачіпає весь комплекс сфер життєдіяльності суспільства. Зазначимо, що на сучасному етапі, ключовим елементом процесу інформатизації суспільства є мережа Інтернет, яка несе в собі ряд можливостей, котрі у свою чергу змінюють уявлення про інформацію, способи її створення та обміну. Зазначимо, що на сучасному етапі, ключовим елементом процесу інформатизації суспільства є мережа Інтернет, яка несе в собі ряд можливостей, які змінюють уявлення про інформацію, способах її створення та обміну. А.І. Жубінській відзначає серед них:

- мінімізацію або ліквідацію тимчасових і просторових бар'єрів комунікацій;
- збільшення можливостей переробки інформації, її оцінки, поширення та зберігання;
- завдяки дигіталізації (переводу в цифровий формат) стала можливою

комунікація у віртуальному світі, внаслідок якої виникає інша реальність (чи псевдореальність);

- з розвитком діалогових систем керування стає інтерактивною, можливості застосування письмової та усної комунікації багаторазово збільшуються. Стає очевидним, що ця сукупність можливостей кардинально змінює звичну логіку мислення [1, с. 31].

На думку Н.А. Сляднєва, в Інтернет-просторі, поряд із традиційними ресурсами (їх можна позначити як інформаційно-змістовні) займають все більше місце ресурси інформаційно-діяльнісні. Такий вид ресурсів являє собою або безподаткову діяльність у віртуальності (повний діяльнісний креатив – акції, презентації, угоди, віртуальні персони, віртуальні події), або віртуальні аналоги реальних дій [2, с. 4]. Таким чином, виникає паралельна суспільно-політична реальність, яка існує в рамках інформаційної культури, що утворює новий вимір політичної культури.

Під впливом інформатизації змінюються політичні інститути і політичні відносини, форми політичного впливу на суспільство і суспільну свідомість. Унаслідок усіх цих змін, управління інформаційними потоками та інформаційними технологіями стає головним важелем політичної влади, а управління політичною інформацією визначає стабільність політичної системи [3].

Беручи до уваги вказану сукупність факторів, цілком логічним стає той факт, що інформатизація, здійснювана в рамках пострадянських трансформацій, повною мірою відбилася на суспільній свідомості та політичній культурі. Це зумовлено тим, що відбувається трансформація їх ключових складових: політичної свідомості, політичної поведінки, політичної участі, ціннісних орієнтацій.

Відзначимо, що в реаліях пострадянського простору, в рамках трансформації політичної культури та суспільної свідомості, позначилася проблема неоднозначності практичного застосування можливостей інформатизації в суспільно-політичній сфері. Багато в чому це пояснюється тим, що віртуальне політичне середовище – продовження реального. З цього випливає, що реальні політичні практики беруть віртуальну форму, при цьому зберігаючи свої сутнісні характеристики. Зважаючи на це, позначимо ряд аспектів, які характеризують наслідки впливу процесу інформатизації на політичну культуру і

суспільну свідомість у рамках пострадянських трансформацій.

– На сучасному етапі вкрай актуальною стає проблема модернізації державного управління. Багато в чому завдяки розвитку інформаційних технологій сьогодні значна частина держав світу шукає можливість оптимізувати систему управління. Багато в чому це завдання реалізується за рахунок технологій електронного уряду, а також інтернет-ресурсів системних політичних акторів.

– Сучасні практики політичної мобілізації стосовно офіційних інститутів, крім підвищення легітимності дозволяють вести тактику „відбудовування від конкурентів”, а також використовувати переваги інформаційних технологій для зриву мобілізаційних дій опонентів неконвенційними засобами (дезінформація, провокації тощо).

– Комплекс переваг, що привноситься процесом інформатизації в політичну практику, в умовах демократичних, а також гібридних політичних режимів, являє собою перспективну базу для позасистемних акторів. При цьому важливо відзначити, що в такому випадку мова йде про дві сторони цього феномена. З одного боку, – це позасистемні практики, які підтримують формальні інститути, наприклад, інтернет-спільноти підтримують ті чи інші офіційні інститути або ж офіційних політичних акторів, з іншого – політичні актори або організації, що не мають доступу до офіційних інформаційних каналів та об'єднують навколо себе співтовариство користувачів, які виражають негативне ставлення до офіційних політичних інститутів та / або акторів (позначені Г. Хелмке і С. Левитським як конкуруючі неформальні інститути [4, с.191]), наприклад, спільноти щодо виявлення корупції, протиправних дій органів влади та ін.

Розглянувши сукупність аспектів, стає очевидним основний критерій розподілу наслідків інформатизації – характер джерела інформації, в якості якого може виступати як держава, так і суспільство. Таким чином, у рамках інформаційного зрізу сучасної політичної культури і суспільної свідомості існують дві протилежні, віртуальні суспільно-політичні сфери, які мають у своїй основі державну або ж громадську підставу. У свою чергу ключовим питанням ефективності взаємодії цих сфер стає пошук компромісу між державою і суспільством для перенесення позитивних досягнень з віртуального простору на реальну

політику. Проаналізуємо розглянуті аспекти впливу інформатизації на політичну культуру і суспільну свідомість на прикладі пострадянського трансформаційного досвіду України.

На сьогодні політична культура України носить фрагментарний характер. Проте положення демократичного транзиту змушує державу слідувати за новими інформаційними технологіями. В рамках політичної системи України провідна ініціатива впровадження електронного уряду та інших електронних комунікацій з громадянами належить державі. Слід зазначити, що державна політика в сфері інформатизації сформувалася і перебуває на етапі реалізації, активно вдосконалюється нормативно-правова база, розвивається ринок інформаційних послуг. Створюється відповідна інфраструктура, що відповідає запитам інформаційного суспільства.

Однак процес інформатизації українського суспільства на сучасному етапі стикається з низкою проблем. Л.Л. Брожик зазначає, що, по-перше, інформатизація суспільства являє собою процес, який може розвиватися успішно лише при консолідованому політичному керівництві і постійній увазі до нього вищих ешелонів влади. В Україні ця умова не дотримується. Відомі політичні катаклізми 2004-2007 років не принесли змін в сферу інформатизації, навпаки, протидія політичних сил створило прямі перешкоди в розробці ефективних інформаційних систем та їх функціонуванні.

По-друге, в Україні реалізовувалася (і продовжує реалізовуватися) „спрощена” стратегія інформатизації, яка, по суті, зводить соціальну інформатизацію до комп'ютеризації. Реалізується схема, за якою комп'ютерна та телекомунікаційна техніка часто поширюється в різних соціальних підсистемах з відсутністю соціокультурного компонента (у цьому варіанті інформатизація не передбачає належного розвитку інформаційної культури громадян). Крім цього, в Україні виявляється явно недостатнє організаційне, юридичне, кадрове, психологічне забезпечення комп'ютеризації, що в кінцевому підсумку і призводить до низького рівня розвитку інформаційної культури суспільства [5, с.85-85].

Важливо розуміти, що зміни аналізованих явищ під впливом інформатизації багато в чому залежать від характеру, формується в рамках пострадянських трансформацій політичної культури в цілому. Як справедливо зазначає Е.В. Лісеєнко стосовно

України, трансформації, метою яких є створення економічно розвиненої і політично стабільної держави за західним зразком, багато в чому без урахування об'єктивних умов і суб'єктивного фактора, ментальних особливостей дало зворотний ефект і призвело до так званих „провалів модернізації”. Значною мірою це відображає неповноцінність уявлень про модернізацію як про процес перенесення елементів західних політичних систем (вестернізація) в середовище, багато в чому не підготовлене до таких змін. Звідси випливає, що ефективність формування нової політичної культури українського суспільства, багато в чому залежить від грамотного урахування його ментальних особливостей [6, с.251].

Однак набагато більш важливою проблемою є формування соціальної та психологічної мотивації громадян, спираючись на яку, вони самі будуть вирішувати, чи потрібен їм електронний уряд та інші електронні комунікації з державою, навіть і в якому вигляді.

Більшість користувачів саме погано уявляє собі, що вони хотіли б бачити на сайтах урядових організацій, а бізнес-співтовариство в цілому з недовірою ставиться до державних інновацій.

Державою створюються і підтримуються сервіси G2B (державо-бізнес) і G2C (державо-громадяни), які розвиваються паралельно G2G (взаємодія державних органів), проте їх відвідування не несе достатньої практичної користі для населення. При цьому не варто забувати, що саме ці сервіси стимулюють приватну ініціативу в економічній, соціальній, культурній і науковій сфері та розраховані на широку аудиторію. Як вказує Ю.В. Борздий, саме шляхом вдосконалення цих видів взаємодії відбувався розвиток у країнах, що мають на сьогоднішній день найбільш розвинені системи електронної комунікації між державою, бізнесом і громадянами [7, с. 64].

Підводячи підсумок, відзначимо, що на сьогоднішній день в Україні процес інформатизації перебуває у стані стагнації. Державна політика на даному етапі не в змозі забезпечити належний соціокультурний рівень проведеної інформаційної політики. У свою чергу групи громадян, об'єднаних у віртуальному просторі в рамках певних політичних орієнтацій, також, часто не в змозі вести конструктивний політичний діалог як з державою, так і з іншими групами віртуального простору. Багато в чому це

пояснюється низьким рівнем інформаційної культури, який накладається як на фрагментарний характер політичної культури України, так і на роз'єднане українське суспільство в цілому. Найбільш критичною межею сучасного етапу інформатизації політичної сфери України є низький рівень практичної користі, який вноситься у розвиток політичної системи з віртуального простору. При цьому слід зазначити, що наведені риси стану процесу інформатизації, характерні не тільки для України, а й для всього пострадянського простору (як виняток можна навести тільки прибалтійські республіки). З огляду на це, слід припустити, що при належній увазі державних органів до процесу інформатизації суспільства, в умовах сучасних політичних і соціокультурних реалій, утворених в період пострадянської трансформації, уявляється можливим якісно новий розвиток інформатизації в рамках політичної системи України і суспільства в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жубинский А. Социальные функции информации в современном обществе: ценностный аспект / А.И. Журбинский // Власть. – 2010. – № 10. – С. 31-33.
2. Сляднева Н. Информационные ресурсы в информационном обществе: онтологический статус и методология / Н.А. Сляднева // Информационные ресурсы России. – 2009. – № 1. – С. 1-10.
3. Темрезов Р. Информационно-коммуникативные технологии как ресурс политической власти в условиях политической глобализации / Р.Б. Темрезов // Власть. – 2010. – № 6. – С. 26-28.
4. Хелмке Г. Неформальные институты и сравнительная политика: основные направления исследований / Г. Хелмке, С. Левитски // Прогнозис. – 2007. – № 2. – С. 188-211.
5. Брожик Л. Информатизация: назрілі проблеми перетворень інформаційного потенціалу України / Л.Л. Брожик // Економічна кібернетика. – 2008. – № 3-4. – С. 84-89.
6. Лисеенко Е. Проблема становления новой политической культуры населения Украины / Е.В. Лисеенко // Методология, теория та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства. – 2008. – № 14. – С. 248-252.
7. Борздый Ю. Обзор современных подходов к моделированию „электронного правительства” / Ю.В. Борздый // Бизнес-информатика. – 2009. – № 4. – С. 60-67.
1. Жубинский А. Социальные функции информации в современном обществе:

УДК 323.172

Стогова О.В.

ДВНЗ „Українська академія банківської справи
Національного банку України”

СТАНОВЛЕННЯ ФЕДЕРАЛІЗМУ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

У роботі досліджується становлення та розвиток федеративних держав. Автор аналізує політичні, правові та економічні причини федералізації держав. Зроблено висновок, що федералізм є ефективним способом вирішення проблем у багатоскладових суспільствах.

Ключові слова: федерація, суб'єкти федерації, повноваження суб'єктів федерації.

Стогова О.В.

СТАНОВЛЕНИЕ ФЕДЕРАЛИЗМА: ИСТОРИЯ И СОВРЕМЕННОСТЬ

В работе исследуется становление и развитие федеративных государств. Автор анализирует политические, правовые и экономические причины федерализации государств. Сделан вывод, что федерализм является эффективным способом решения проблем в многосоставных обществах.

Ключевые слова: федерация, субъекты федераций, полномочия субъектов федерации.